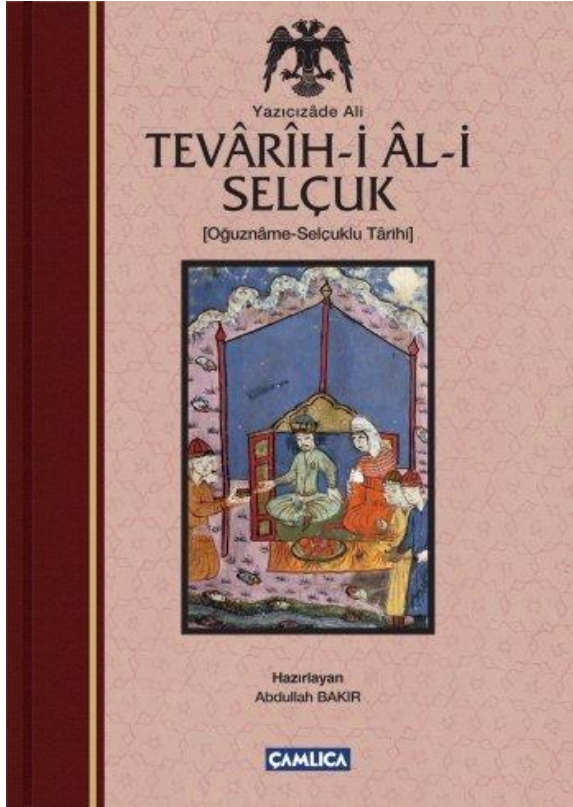

TEVÂRİH-İ ÂL-İ SELÇUK [OĞUZNÂME-SELÇUKLU TARİHİ] (GİRİŞ-METİN-DİZİN)*

Arslan DURDU¹

Fatih DEMİR²

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Selçuklular ile ilgili eserler kaleme alınmaya başlanmış ancak bunların birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Bu alanla ilgili olarak da çok az ana kaynak günümüze ulaşabilmiştir. Tevârîh-i Âl-i Selçûk da bu tarihi kaynak eserlerin önde gelenleri arasındadır. Tevârîh-i Âl-i Selçûk, Târîh-i Âl-i Selçûk, Oğuz-nâme ve Selçuk-nâme gibi birçok farklı şekilde isimlendirilmektedir. Bu eser İslâm öncesi Türk tarihi, Selçuklular, Gazneliler, Moğollar, Harzemşahlar, Anadolu Beylikleri Dönemi ve Osmanlı tarihinin başlangıç devirlerini kapsayan bir Türk Tarihi niteliğindedir. Özellikle Ortaçağ Anadolu'sunun siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ile ilgili bize aydınlatıcı bilgiler vermesi eserin kıymetini daha da arttırmaktadır.

Anadolu'da XIII. ve XIV. yüzyılda yazılmış olan eserlerde Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beyliklerinin tarihi

anlatılmış, olaylar Osmanlı Devletinin kuruluşuna kadar getirilmiştir. Anadolu Selçukluları dönemini anlatan eserler daha çok Arapça ve Farsçadır. Türkçe olarak yazılan Battal-nâme (XI.yy.-XII.yy.) ve Dânişmend-nâme (XII.yy.-XIII.yy.) Anadolu'da Türkçe tarih yazıcılığının başlangıcı sayılır. II. Murat (1421-1451) dönemi Osmanlı tarih yazıcılığının başlangıcı olarak kabul görülmekle birlikte, Arapça ve Farsça olarak yazılmış olan eserlerin

* Bakır, Abdullah (hzl.) (2017). Yazıcızâde Âlî, Tevârîh-i Âl-i Selçuk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi] (Giriş-Metin-Dizin). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, II. Baskı, (ISBN 978-9944-905-75-6), LXXXVII+808 sayfa.

¹ Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Doktora Öğrencisi, arslanurdu@gmail.com.

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, fathdemir@yandex.com.

Türkçeye çevirisinin yapıldığı ve Türklük bilincinin ilim, kültür ve sanata yansıdığı bir dönem olmuştur. İşte *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un müellifi Yazıcızâde Alî (XV.yy.) de eserini bu dönemin fikir ortamı içerisinde kaleme almıştır. Yazıcızâde Alî'nin kendisi hakkında pek bir bilgi bulunmamakla birlikte, eser bizzat II. Murat'ın isteği üzerine kaleme alınmaya başlanmış ve müellif tarafından 1424 veya 1436-37 yılında tamamlanmıştır.

Selçuklu Türkiye'sinde tarih yazıcılığının doğuşu ve gelişimi, Selçuklu tarihi araştırmalarında az incelenen konuların başında gelmektedir. Bu alanda örnek eserlerden biri olan *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un, sekiz farklı nüshasını inceleyip dört ayrı nüshası ile de edisyon kritik çalışmasını gerçekleştiren Yrd. Doç. Dr. Abdullah Bakır, eserin ilk baskısını 2009 yılında ikinci baskısını da 2017 yılında yapmıştır. Eserin ikinci baskısı esnasında, eser yeniden değerlendirilmiş ve anlatımı kolaylaştırmak amacıyla da metin tekrar gözden geçirilerek yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Çalışmanın ana nüshasını, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü 1391 numarada kayıtlı bulunan nüsha oluşturmaktadır. Bakır, tarafından A nüshası olarak isimlendirilen bu ana nüsha üzerinde yapılan çalışmaya göre; eser A 1b/1 varak numarası ile başlayıp A 454a/10 varak numarası ile son bulmaktadır.

Bakır, tarafından yapılan edisyon kritik çalışması sayesinde eserde yer alan konu başlıkları net bir şekilde ortaya koyulabilmiştir. Lakin eserin giriş kısmı diyebileceğimiz ve Oğuz-nâme kısmının da içerisinde yer aldığı, A 1b/1 ve A 18b/16 varakları arasında konuya dair genel bir başlık bulunmamakla birlikte sadece "El-Kışşa" (A 2b/5) adlı bir ara başlık bulunmaktadır. Bu bölümden sonra konuların içeriğine göre eserde başlıklar -Farsça ve bazı yerlerde Arapça ve Türkçe asıllarıyla- verilmeye başlanmıştır. Nitekim eserin ana başlangıç kısmı "*Zikr-i Selâtin-i Âl-i Selçuk*" başlığı altında Selçukların kuruluşu ile başlamakta ve daha sonraki başlıklarda da Büyük Selçuklu Devleti, Irak Selçukluları, Anadolu Selçukluları, Moğollar ve İlhanlılar hakkında bilgiler verilerek devam etmektedir. Eserin son başlığı ise "*Hikâyet-i Âmeden-i Ruhbânân be-'Osmân Gâzî -Raḥimehu'llâh- ez-Manâstîr-i Mârgârît be-Söğüt*" adı altında Osman Gazi (1302-1324) ile ilgili bir hikâye ile bitmektedir. Edisyon kritik çalışması neticesinde *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un giriş kısmı ve Oğuz-nâme bölümleri hariç olmak üzere toplamda yüz atmış dokuz başlıktan meydana geldiği tespit edilmiştir.

Tevârîh-i Âl-i Selçûk'u içeriğinde yer alan konu bakımından değerlendirecek olursak, eser genel olarak dört bölümden meydana gelmiştir:

Birinci bölüm; eserin başlangıcı olan A 1b/1 varak numaralı kısmında besmele ile başlamış; Hz. Adem ve Hz. Havva'dan bahsedildikten sonra Hz. Nuh'un Türkistan coğrafyasını oğlu Yafes'e ve onun nesline yurt olarak vermesine değinilmiş ve konu son peygamber Hz. Muhammed'e kadar getirilmiştir. Daha sonra genel bir coğrafi bilgi verildikten sonra bu coğrafyalarda yaşayan Türk ve Moğol boyları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bütün bu kısımlardan sonra Oğuz Kağan ve yirmi dört Oğuz boyu ile ilgili bilgilerin yer aldığı Oğuz-nâme kısmı gelmektedir ki, bu kısım Reşîdü'd-dîn Fazlullâh-ı Hemedânî (ö. 1318)'nin Câmî'u't-tevârîh (1300/01-1307) adlı eserinden, Uygurca Oğuz-nâme'den ve kaynağı tespit edilemeyen çeşitli rivayetlerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Oğuz-nâme bölümünde Yazıcızâde Alî'nin özenle hazırladığını tahmin ettiğimiz, yirmi

dört Oğuz boyuna ait tamgalar altın yıldızlı olarak verilmektedir. Daha sonra da Oğuz boylarının toyda ki orun ve ülüş gelenekleri ve bu boyların ongunları hakkında bilgiler sırasıyla yer almaktadır.

İkinci bölüm; Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî (ö. 1207'den sonra)'nin Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr (1203-1205/07) adlı Farsça eserinden yararlanılarak meydana getirilmiştir. *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*'un bu kısmı A 18b/17 varak numarasındaki "*Zikr-i Selâtin-i Âl-i Selçuk*" başlığıyla başlar. Yazıcızâde Alî, er-Râvendî'nin eserinden farklı olarak Selçukluların soyunu, muhtemelen eserinin başına Oğuz-nâme kısmı koymasından olsa gerek, Oğuzlara bağlamış ve Selçuklu tarihine giriş yapmıştır. Daha sonra Gazneli Sultan Mahmud (998-1030) ve Selçuklular arasında ki mücadelelere değinilmiş, ardından da Büyük Selçuklu Devleti hakkında bilgilerin verildiği kısma geçiş yapılmıştır. Nihayetinde de A 60a/4 varak numaralı "*Zikrû's-Sultân Rükne'd-Dünyâ ve'd-Dîn Ebû Tâlib Tuğrul bin Arslan Kasım-ı Emîrû'l-Mü'minîn*" başlığıyla da Irak Selçuklularının son hükümdarı II. Tuğrul (1177-1194)'dan ve Harzemşahlar (1097-1231)'in Irak'ı istilasından bahsedilmiştir.

Üçüncü bölüm; *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*'un hacim olarak en geniş kısmını oluşturmaktadır. Bu bölüm, Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî er-Rugadî el-müştehir bi-İbn Bîbî el-Müneccime (ö. 1285'ten sonra)'nin el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye (1280/82) adlı Farsça eserinin Türkçeye tercüme edilmiş halidir. Ancak Yazıcızâde Alî, İbn Bîbî'nin bu eserden birebir yararlanmayıp, ismini belirtmediği pek çok eserden de eklemeler yapmış ya da tam tersi bazı çıkartmalar yaparak yeni bir eser ortaya koymuştur. Örneğin; Selçuklu'nun büyük emirlerinin hangi Oğuz boyuna mensup olduğunu, Oğuz Tôresinin Selçuklularda uygulanışını ve İbn Bîbî'nin eserinde Alâeddin Atâ Melik Cüveynî (1226-1283)'yi övdüğü kısımları çıkararak yerine II. Murad'a ithafen yazdığı methiyeleri koymuştur. Eserin üçüncü kısmı, başlıksız olarak A 74b/6 varak numarası ile I. Gıyâseddin Keyhusrev (1192-1196, 1205-1211)'den itibaren Anadolu Selçuklu tarihine başlanmış olup, bu kısım er-Râvendî'nin eserinin tahmini olarak son kısmından alınmıştır. el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye'nin başlangıcı ise A 77a/1 varak numarasıyla başlıksız olarak başlamakta olup, bu kısımda II. Kılıcarslan (1155-1192)'in oğulları arasında ki taht mücadelelerinin başlangıcının konusu işlenir. el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye göre asıl başlıklandırma işlemi A 78b/9 varak numarası ile "*Zikr-i İstimâ'-ı Sultân Rükne'd-dîn Vefât-ı Peder-râ ve Şarf-ı İhtimâm ber-İntizâ'-ı Mülk ez Kabza-yı Temellük-i Birâder ve Temekkün-i Ü ber-Serîr-i Memleket-i Saltanat*" başlığı altında başlamaktadır. Eserin bu bölümü nihai olarak A 411b/11 varak numarasıyla "*Zikr-i Güzeşten-i Melik 'İzze'd-dîn Keykâvus ez-Deryâ-yı Hazar be-Kişver-i Rûm der-Şuhûr-ı Sene-i Tis'a ve Seb'in ve Sitte-mi'e*" başlığı altında II. Mesud (1282-1296, 1302-1308)'un saltanat dönemi hakkında bilgiler vererek son bulur.

Dördüncü bölüm; A 416b/8 varak numarası ve "*Hikâyet-i Münşerih-şüden-i Sîne-i Mübârek-i Pâdişâh-ı İslâm Gâzân Hân be-Nûr-ı İmân ve İslâm Âverden-i Ü ve Ümerâ-i Ü be-Huzûr-ı Şeyh-zâde Şadre'd-dîn Hamevî - Rahimehümâ'llâhu te'âlâ-*" başlığıyla Gâzân Han (1295-1304)'in Müslüman olması ile başlamaktadır. *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*'un bu son bölümünde, Gâzân Han'ın İlhanlı tahtına çıkışı, onun döneminde yaşanan olaylar ve onun ölümünden sonra da Anadolu'daki durum hakkında bilgiler verilmektedir. Gâzân Han ile ilgili verilen bu bilgiler Reşidü'd-dîn Fazlullâh'ın *Câmî'u't-tevârîh* adlı eserinin ilgili bölümünden Türkçeye çevrilerek *Tevârîh-i Âl-i*

Selçûk'a eklenmiş halidir. Eserde yer alan son konu da, Osmanlıların mensup olduğu boy ve Osmanlılar'ın Anadolu'ya gelişleri anlatılmaktadır. A 453b/11 varak numaralı “*Hikâyet-i Âmeden-i Ruhbânân be-‘Oşmân Gâzî - Raḥimehu’llâh- ez-Manâstîr-i Mârgârît be-Söğüt*” başlığı altında Osman Gazi ile ilgili bir hikâye ile de eser son bulmaktadır. Lakin Yazıcızâde Alî'nin, Osman Gazi ve Osmanlıların soyu hakkında verdiği bu bilgilerin alındığı kaynak eserler belli değildir.

Bakır, ayrıca 2009 yılında yayınladığı bu çalışmasının yanında, çalışmasının ana nüshası olarak kabul ettiği Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü 1391 numarada kayıtlı nüshanın tıpkıbasımını da yayına hazırlamıştır (Bakır, Abdullah (hızl.) (2014). Yazıcızâde 'Alî, *Selçuk-nâme -İndeksli Tıpkıbasım-*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.). Tanıtımını yaptığımız edisyon kritik çalışmasıyla birlikte eserin ana nüshası olarak kabul edilen nüshanın indeksli bir tıpkıbasımının yapılması hiç şüphesiz araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacağı aşikârdır.

Bakır'ın, edisyon kritik çalışması sırasında incelediği nüshalar: Topkapı Nüshaları (*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü; TSMK R. 1390, TSMK R. 1391, TSMK R. 1392, TSMK R. 1393*), Paris Nüshası (*Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits; Supplément Turc. 737*), Berlin Nüshası (*Staatsbibliothek zu Berlin; Ms. Orient. Quart. 1823*), Ankara Nüshası (*Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, İsmail Saib Bölümü; nr. 1727*), İstanbul Üniversitesi Nüshası (*Nadir Eserler Kütüphanesi; nr. T. 9291*). Ayrıca Bakır, *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un bir muhtasarı niteliğindeki, M.Th. Houtsma tarafından Paris ve Leiden nüshalarından yararlanılarak oluşturulan neşri (*Houtsma, M.Th., (1902). Recueil de Textes Relatives à l'histoire des Seldjoudes Vol. III. Leide: E. J. Brill.*) ve son olarak da Ali Emirî Nüshasını (*Millet Kütüphanesi, Ali Emirî, Tarih; nr. 332*) incelemeye tabi tutmuştur.

Tevârîh-i Âl-i Selçûk'un 2017 yılında yapılan ikinci baskısında, önceki baskıya nazaran anlamı kolaylaştırmak amacıyla, orijinal nüshanın dışına çıkılarak bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre:

Bakır, tarafından ana nüsha olarak kabul edilen Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü 1391 numarada kayıtlı nüsha ve diğer nüshalar baştan sona okunmak suretiyle gözden geçirilmiş ve sehven yapılan hatalı okumalar ya da hatalı yazımlar yeni baskıda ki ilgili metin içerisinde düzeltilme yoluna gidilmiştir.

Tevârîh-i Âl-i Selçûk'un yazıldığı XV. yüzyılda yazım geleneği veya tekniğinin tam olarak oturmamasından ya da eserin istinsahı sırasında neşir tarafından yapılan harekeleme hataları nedeniyle metin içerisinde geçen şahıs ve yer isimlerinin okunması aşamasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin; aslı “*Nizâmü'l-mülk*” olması gerekirken, metin içerisinde farklı harekelemeden dolayı yer yer “*Nizâmü'l-melik*” şeklinde yazılmıştır. Ayrıca yeni baskının indeks çalışmaları sırasında aynı kelimelerin birden çok farklı yazımlarına rastlanmıştır. Metin içerisinde birliği sağlamak ve anlamı kuvvetlendirmek adına, bu yeni baskı da eserin giriş bölümüne bir cetvel konularak bu isimler uygun görülen bir kelime etrafında birleştirilme yoluna gidilmiştir. Ancak bu isimlerin diğer nüshalarda farklı bir yazımı varsa eserde ki metinde verilen yazıma dokunulmamış ve farklar yine dipnotlarla belirtilmeye devam etmiştir. Lakin “*Ḳıbcāñ/ Ḳıbcāk/Ḳıbcak/Ḳabçak*” gibi ana nüshada ki farklı yazımların yanına

aslında olması gereken isim olan [Kıpçak] eklemesi yapılmıştır. Tüm bu ekleme ve düzenlemeler sayesinde metnin araştırmacılar tarafından anlaşılabilirliği kolaylaştırılmıştır. Tabi tüm bu aşama sırasında da Yazıcızâde Alî'nin istifa ettiği eserler olan Câmî'ü't-tevârîh, Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr ve el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye'nin Türkçe neşirlerinden şahıs ve yer isimleri kontrol edilmiştir. Bu sayede de daha önce ana nüshada bir kelimedeki siliklikten dolayı tam olarak okunamayıp, eski baskı da "Elti'avs?" diye yazılan kelime yeni baskıda doğrusuyla yani "Albkuş" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 2009 yılında sehven eksik basılan indeks kısmı, iki yıllık uzun bir çalışmanın ardından baştan sona yeniden oluşturulmuştur. Bu yeniden oluşturma aşamasında, araştırmacıların işini kolaylaştırmak adına da metin içerisinde yer alan şehir ve yer isimlerin de geçen kale, akarsu, ova vb. (Örneğin: Borçulu, Borçulu K'alası, Borçulu Ovası) tabirler indekste ayrı maddeler halinde verilmiştir.

Eserin tekrar tashih işlemi sırasında, metin yalnızca yazım yönünden değil anlam yönünden de incelenmiş ve gerekli görüldüğünde noktalama işaretleri anlama göre tekrar yer değiştirilerek ilgili yere koyulmuştur. Bu da metnin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Eser içinde yer alan Türkçe, Arapça ve Farsça yazılmış şiirler tashih işlemi sırasında anlamca baştan tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli görülen düzeltmeler yapılmıştır.

Metin içerisinde "*Âhirü'l-'emr bu kitâbi te'lîf iden Muḥammed bin 'Ali er-Râvendî'nüñ qarındaşı ve şehriñ ḥaṭîbi 'ilme'd-dîn ve Kâḫî Veci-he'd-dîn cem' olup vardılar, Ḥârezmşâh'uß elin öpdiler. [A 70a/9-10]*" şeklinde geçen satırlarda "*bu kitâbi te'lîf iden Muḥammed bin 'Ali er-Râvendî*" gibi ifadeler bu yeni baskı da tespit edilerek o ilgili kısmın er-Râvendî'nin Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr adlı Farsça eserine atıf yaptığını belirten dipnotlar eklenmiştir. Metinde geçen bu atıflar sayesinde *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un ilgili kısımlarının hangi eserlerden istifa edilerek meydana getirildiğinin tespit edilmesinde bu dipnotların önemli rol oynaması amaçlanmıştır.

Metnin çevirisi sırasında varaklardaki satır numaralarında sehven meydana gelen hatalı konumlandırmalar düzeltilme yoluna gidilerek, ana nüshaya göre çeviri yazım'ı (transkripsiyon) daha da uyumlu hale getirilmiştir. Bu sayede Bakır tarafından 2014 yılında Türk Tarih Kurumu Yayınlarından çıkarılan ana nüshanın indeksli tıpkıbasımı ile de uyumu daha da arttırılmış ve araştırmacılara büyük kolaylık sağlanmıştır.

Eserin ilk baskısının çıktığı 2009 yılından, ikinci baskısının çıktığı 2017 yılına değin geçen sürede, *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un muhtevasına yardımcı olabilecek yeni eserler "Kaynaklar" bölümüne eklenmiştir. Bu sayede de yeni yapılan çalışmalar hakkında araştırmacıların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

Bakır'ın hazırladığı çalışma; içindekiler, önsöz, kaynaklar, transkripsiyon alfabesi, metnin tesisinde takip edilen usul, kısaltmalar, metin içerisinde farklı harekeler, yazımlar ve bunların yerine kullanılan ifadeler tablosu, giriş, metnin fihristi, metin, transkripsiyonu yapılan ana nüsha ile edisyon kritike esas alınan nüshaların sayfa karşılıkları, dizin ve ekler bölümlerinden oluşmaktadır.

“İçindekiler” (s. V-VI) kısmı on üç ana başlıktan meydana gelmektedir. Daha sonra eserin konusuna, içeriğine, yazıldığı döneme, eserin ana nüshasına, birinci baskıdan sonra ikinci baskıya kadar neler eklendiğine kısaca değinilip, araştırmacının çalışması sırasında kendisine yardımda bulunan kişilere teşekkür ettiği “Önsöz” (s. VII-VIII) bölümüne geçiş yapılmaktadır. Önsöz bölümünden sonra, araştırmacının çalışması sırasında derleyip kullandığı kaynakların bir listesini içeren “Kaynaklar”(s. IX-XV) kısmına geçilmiştir. “Transkripsiyon Alfabeti” (s. XVI) başlığı altında, eserin çevirisi sırasında kullanılan çeviri yazım (transkripsiyon) alfabeti verilmiştir. “Metnin Tesisinde Takip Edilen Usul” (s. XVII-XVIII) başlığında ise çeviri yazım’ı (transkripsiyon) ve edisyon kritik çalışmasında uygulanan yöntemlere değinilmiş ve “Kısaltmalar” (s. XIX) bölümüne geçilmiştir. Daha sonra da “Metin İçerisinde Farklı Harekelemeler, Yazımlar ve Bunların Yerine Kullanılan İfadeler Tablosu” (s. XX-XXVI) başlığı altında, eserin birinci baskısında olmayan ancak ikinci baskısında metin içerisinde farklı yazımlarda ki birliği sağlamak ve anlamı kuvvetlendirmek adına şahıs ve yer isimleri cetveli oluşturulmuştur.

“Giriş” (s. XXVII-LXXV) başlığı altında; müellif, Tevârîh-i Âl-i Selçuk, Tevârîh-i Âl-i Selçuk’un nüshaları ve Tevârîh-i Âl-i Selçuk üzerine yapılmış olan çalışmalar isimli bölümler ele alınmaktadır.

Giriş bölümünün ilk alt başlığı olan “Müellif” (s. XXVII-XXIX) kısmında, hakkında her ne kadar az bilgi olsa da Yazıcızâde Alî ve onun ailesi ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Daha sonra da “Eser” üst başlığının altında “Tevârîh-i Âl-i Selçuk” (s. XXXI-LVIII) alt başlığı kısmına geçiş yapılmaktadır. Bu bölümde Tevârîh-i Âl-i Selçuk’un büyük bir çoğunluğunu oluşturan el-Evâmirü’l-’Alâ’iyye fi’l-umûri’l-’Alâ’iyye ve onun müellifi İbn Bîbî hakkında bilgilerin verildiği “İbn Bîbî” (s. XXXI-XXXII) ve “el-Evâmirü’l-’Alâ’iyye fi’l-umûri’l-’Alâ’iyye” (s. XXXIII-XXXV) başlıklı kısımlar bulunmaktadır. Bu kısımdan sonra da Tevârîh-i Âl-i Selçuk hakkında genel bilgilerin aktarıldığı “Tevârîh-i Âl-i Selçuk” (s. XXXV-XXXIX) başlığı ve “Tevârîh-i Âl-i Selçuk’un İlmî Açısından Önemi ve el-Evâmirü’l-’Alâ’iyye fi’l-umûri’l-’Alâ’iyye ile Arasında Bulunan Farklar” (s. XXXIX-XLVII) başlığı altında da iki eser arasında ki farkların tespit edilmeye çalışıldığı bölüm bulunmaktadır. Tevârîh-i Âl-i Selçuk hakkında verilen tüm bu bilgilerden sonra “Farklı Kaynaklara Göre Oğuz Boylarının Tamgaları” (s. XLVIII-XLIX) başlıklı bölüm gelmektedir. Bakır, bu bölümde Yazıcızâde Alî’nin Tevârîh-i Âl-i Selçuk adlı eserinde yer alan Oğuz boyu tamgaları ile Kâşgarlı Mahmud (XI. Yüzyıl) ’un Dîvânü lugâti’t-Türk (1072-74) ve Reşîdü’d-dîn Fazlullâh’ın Câmi’u’t-tevârîh adlı eserlerinde ki Oğuz boyu tamgalarını karşılaştırdığı bir tablo hazırlanmıştır. Bu tablo sayesinde okuyucuların, yüzyıllar içerisinde Oğuz boyu tamgalarında meydana gelen değişimleri görmesi amaçlanmıştır.

“Tevârîh-i Âl-i Selçuk’un Nüshaları” (s. LIX-LXVIII) başlığı altında, Bakır’ın çalışması esnasında incelemiş olduğu, sekiz nüsha ve iki neşir çalışması hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. “Tevârîh-i Âl-i Selçuk Üzerine Yapılmış Olan Çalışmalar” (s. LXIX-LXXV) kısmında ise, Tevârîh-i Âl-i Selçuk ile ilgili olarak yeni baskının çıkışına kadar yapılan çalışmalar bu bölümde araştırmacıların dikkatine sunulmaktadır.

“Metnin Fihristi” (s. LXXVII-LXXXVII) başlıklı kısımda, Tevârîh-i Âl-i Selçuk’un nüshalarında yer alan Farsça, Arapça ve Türkçe yazılmış yüz atmış dokuz başlık, eserde geçtiği şekilde yani olduğu gibi verilerek listelenmiştir.

Çalışmanın hem ana bölümünü hem de hacimce geniş kısmını oluşturan çeviri yazım'ı (transkripsiyon) "Metin" (s.3-758) başlığı altında araştırmacılara sunulmaktadır.

Bakır'ın, edisyon kritik çalışması sırasında istifade ettiği dört nüshaya ait sayfa karşılaştırma cetveli "*Transkripsiyonu Yapılan Ana Nüsha İle Edisyon Kritike Esas Alınan Nüshaların Sayfa Karşılıkları*" (s.759-768)

başlığı altında verilmektedir. Daha sonra da ilk baskıya göre oldukça kapsamlı bir şekilde yeniden oluşturulmuş "*Dizin*" (s.769-802) bölümü gelmektedir. Eserde son olarak "*Ekler*" (s.803-808) başlığı altında *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*'un Topkapı Sarayı (TSMK R. 1391 vr. 1b) ve Berlin (Ms. Orient. Quart. 1823 vr. 1b) nüshalarının ilk sayfaları orijinal olarak verilmiştir. Ayrıca bu bölümde ilk baskıda renksiz ancak yeni baskıda renkli olarak verilen Oğuz Kağan'ın toy merasimini tasvir eden dört adet de minyatür bulunmaktadır.

Ortaçağ Türk tarihinin ana meselelerinden birisini de kaynak neşri oluşturmaktadır. Kaynak neşrine dair araştırmacılar tarafından son zamanlarda önemli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Bununla birlikte birçok kaynağın yurtiçi ve yurtdışı arşivlerinde, el değmemiş bir şekilde beklediğini söylemek yerinde olacaktır. Bunların hem çevirisi, hem de tercümesini yapmak Türk tarihinde önemli bir boşluğu dolduracaktır. Yrd. Doç. Abdullah Bakır'ın bu çalışması özellikle Anadolu Selçukluları ve bunun yanında İslâm öncesi Türk tarihi, Büyük Selçuklu ve Irak Selçukluları, Gazneliler, Moğollar, Harzemşahlar, Anadolu Beylikleri Dönemi ve Osmanlıların başlangıç devirlerini araştırmak isteyenler için önemli bir ana kaynaktır. *Tevârîh-i Âl-i Selçûk* yalnızca bir tarih kitabı olarak görülmemelidir. Özellikle Ortaçağ Anadolu'sunun siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel durumu hakkında önemli veriler ihtiva etmesi bakımından büyük bir öneme de sahiptir. Eser bu çeşitli özellikleri bakımdan, Ortaçağ Türk tarihi ve Türkoloji üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için son derece kıymetli bir müracaat kitabıdır. Temennimiz o dur ki, bu tür kıymetli ana kaynakların çevirilerinin ve tercümelerinin daha da artarak devam etmesi ve bu tür bilimsel araştırmaların üniversitelerimizden gerekli ilgi ve desteği görmesi yönündedir.

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail-Ersan, Mehmet vd. (hzl.) (2013). Reşîdüddîn Fazlullah, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ateş, Ahmed (hzl.) (1999). Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr Cilt I-II*. Ankara. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bakır, Abdullah (hzl.) (2009). Yazıcızâde Alî, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi] (Giriş-Metin-Dizin)*, I. Baskı. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Bakır, Abdullah (hzl.) (2017). Yazıcızâde Alî, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi] (Giriş-Metin-Dizin)*, II. Baskı. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Bakır, Abdullah (hzl.) (2014). Yazıcızâde 'Alî, *Selçuk-nâme -İndeksli Tıpkıbasım-*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Göksu, Erkan-Güneş, H. Hüseyin (hzl.) (2014). Reşîdü'd-dîn Fazlullâh, *Câmi'ü't-Tevârîh (Zikr-i Târîh-i Âl-i Selçûk)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Houstma, M.Th., (1902). *Recueil de Textes Relatives à l'histoire des Seldjucides Vol. III*. Leide: E. J. Brill.
- Merçil, Erdoğan (2009). "Selçuknâme". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 36. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 397-398.
- Özgüdenli, Osman Gazi (2011). "Târîh-i Âl-i Selçûk". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 40. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 72-73.
- Öztürk, Mürsel (hzl.) (1996). İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçuk name) Cilt I-II*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Basımevi.

